

Iekļaujošas vērtēšanas īstenošana

Aģentūras projekta „Mācību sasniegumu vērtēšana iekļaujošā mācību vidē” pirmā posma noslēgumā notika diskusija, kurā tika skaidrots jēdziens *iekļaujoša vērtēšana*, kā arī tika izstrādāta virkne rekomendāciju iekļaujošas vērtēšanas pamatnostādņem un praksei. Projekta otrā posma mērķis bija nodrošināt pirmajā posmā iegūto rezultātu dziļāku izpēti:

- aplūkojot vērtēšanas praksi skolas līmenī un tās saikni ar reģionālo un valsts līmeņa vērtēšanas struktūru un pamatnostādņem;
- izceļot praktiskus ieteikumus par iekļaujošas vērtēšanas īstenošanu.

Izmantotās metodes ietvēra projekta ekspertu darbu komandās kopā ar piecu „izpētes vietu” darbiniekiem. Tika strādāts ar skolu mikrorajoniem un reģioniem, skolu grupām, resursu centriem un skolām, nevis tikai ar atsevišķām skolām. Šīs izpētes vietu komandas no Austrijas, Dānijas, Francijas, Lielbritānijas (Anglijas) un Vācijas piekrita šajā laikā uzņemt projekta dalībniekus, kā arī strādāt pie vērtēšanas prakses aspektiem. Mērķis bija padziļināti izpētīt skolas līmeņa vērtēšanas praksi un tās savstarpējo saistību ar rajona un valsts līmeņa atbalsta struktūrām un pamatnostādņem.

Papildu informācija par katru no piecām izpētes vietām un tur veikto darbu projekta laikā, ir pieejama projekta mājaslapā:

<http://www.european-agency.org/site/themes/assessment/index.shtml>

Projekta aktivitāšu laikā tika apkopots daudz informācijas un materiālu par vērtēšanu iekļaujošā vidē. Šis dokuments ir daudz vispārīgāks nekā citi projekta laikā izstrādātie materiāli, jo tā mērķis bija parādīt visu projekta aktivitāšu laikā iegūto datu sintēzi, lai noteiktu būtiskākos priekšnosacījumus iekļaujošas vērtēšanas pamatnostādņu un prakses īstenošanai vispārīgā vidē.

Dokumentā ir izmantota informācija, kas iegūta novērošanas, diskusiju un pārdomu rezultātā gan mācību braucieniu laikā, gan vēlāk, lai noteiktu „meta problēmas” iekļaujošas vērtēšanas īstenošanā. Tie ir būtiski faktori veiksmīgai vērtēšanas praksei, kuri neattiecas uz kontekstu vai specifisko vērtēšanas situāciju, bet kuri ir *vērojami visās izpētes vietās* (dažādos veidos un dažādā apjomā).

Papildinājumā šim dokumentam ir plašā versija ar saiti uz multimēdiju prezentācijām un politikas veidotāju un praktiķu diskusiju citātiem, kuros viņi pārrunā savu pieredzi un vērtēšanas praksi, kā arī norādīta svarīgākā literatūra par šo jautājumu. Pilnībā šis resurss ir pieejams projekta mājaslapā:

<http://www.european-agency.org/site/themes/assessment/index.shtml>

Iekļaujošas vērtēšanas prakses divi aspekti

Iekļaujoša vērtēšana ir definēta Aģentūras projektā kā *pieeja vērtēšanai vispārīgā vidē, kur politika un prakse ir veidota, lai, cik vien iespējams, veicinātu visu skolēnu mācīšanos*. Izmantojot šo definīciju un ar to saistītās rekomendācijas, kuras atspoguļotas projekta pirmā posma noslēguma ziņojumā, kā sākuma punktu darba analīzei izpētes vietās, bija iespējams noteikt vairākus kopējus faktorus iekļaujošas vērtēšanas īstenošanai. Šie projektā iekļautie izglītības vides apstiprināja vērtēšanas darbu, kuru veica skolotāji un speciālisti, kā arī citas vērtēšanā ieinteresētās puses. Tie ir vispārēji faktori, kuri ne vienmēr ir saistīti ar vērtēšanas procesu, paņēmieniem un metodēm vai pat ar mācīšanu un mācīšanos.

Šie faktori vairāk attiecas uz kopējo izglītības vidi un kā šī vide dažādos veidos atbalsta vai neatbalsta skolotāja izmantoto iekļaujošo vērtēšanu. Šos faktoros identificēja kā ļoti būtiskus iekļaujošai vērtēšanai, bet var arī uzskatīt, ka tie faktiski ir svarīgi aspekti veiksmīgai iekļaušanai kopumā – vērtēšana ir tikai viens no vairākiem procesiem, kurus ietekmē un vada šie faktori.

Izglītības vides faktoros, kuri atbalsta iekļaujošu vērtēšanu var nosacīti iedalīt divos aspektos, kas saistīti ar vērtēšanas pamatnostādņiem un praksi:

- *Infrastruktūra*: vērtēšanas organizācija, pamatnostādnes un atbalsta sistēmas;
- *Kopējas vērtību sistēmas*: attieksmes, profesionālās vērtības un pārliecība, kas apstiprina skolas izglītības kultūru un pieeju sasniegumu vērtēšanai.

Projektā bija iespējams noteikt galvenās pazīmes gan infrastruktūrai, gan kopējām vērtību sistēmām, kuras atbalsta iekļaujošu vērtēšanu. Šajā dokumentā katra pazīme ir apskatīta atsevišķi, tomēr pētījuma rezultāti skaidri parāda, ka tās ir savstarpēji atkarīgas.

Izglītības politika, kas veicina inovatīvu praksi

Visas piecas izpētes vietas strādā ļoti atšķirīgā vērtēšanas politikas kontekstā. Tas attiecas gan uz vērtēšanas sistēmām, kuras nosaka valsts noslēguma pārbaudes darbi ar augsta līmeņa atskaites sistēmu un kur datus par skolēnu vērtēšanas rezultātiem izmanto pārraudzībai un izglītības iestādes darbības rezultātu noteikšanai, gan uz tādām sistēmām, kurās nebija noteiktas ārējās vērtēšanas procedūras, kur vērtēšanu veica galvenokārt skolotājs un iegūtos datus par rezultātiem neizmantoja pārraudzības nolūkiem.

Tomēr, neskatoties uz šajā pētījumā atspoguļotajām valsts vai reģionālās politikas līmeņa atšķirībām, bija iespējams novērot vairākus būtiskus vērtēšanas politikas elementus, kuri ir nepieciešami, lai veidotu priekšnosacījumus inovācijai, kura noved pie iekļaujošas vērtēšanas:

- Piedalīšanās vietējā līmeņa lēmumu pieņemšanā, kurā ir iekļautas visas vērtēšanā ieinteresētās puses;
- Elastība pamatnostādņēs un sistēmās, kuras veicina inovācijas un izmaiņas vērtēšanas politikas un prakses īstenošanā;
- Politikas veidotāju aktīva iesaistīšanās esošo cilvēkresursu, fizisko un finansiālo resursu apzināšanā un mobilizēšanā, lai nodrošinātu vietējo lēmumu pieņemšanu un inovācijas attiecībā uz vērtēšanas pamatnostādņiem un praksi.

Kopumā šīs vērtēšanas politikas pazīmes tika apstiprinātas ar politisku apņemšanos atbalstīt inovācijas, radošumu un noteiktu brīvību praktiķiem ieviest inovācijas savā darbā, un viens no šādiem politiskās apņemšanās piemēriem ir inovatoru iekļaujošas vērtēšanas jomā tieša iesaistīšanās vērtēšanas politikas izmaiņu veikšanā.

Starpnozaru atbalsta struktūras

Skolēni, vecāki un skolotāji uzstāda sarežģītas prasības atbalsta personāla speciālistiem un pakalpojumu sniedzējiem iekļaujošas vērtēšanas gadījumā. Projekta laikā tika noteikta pāreja no vienkāršas daudznozaru darbības uz starpnozaru sadarbību. Lai nodrošinātu vispusīgu problēmu izvērtējumu, starpnozaru vērtēšana ietver zināšanas un attīstības perspektīvas dažādās profesionālās kompetences jomās. Tas nav tas pats, kas daudznozaru pieeja, kad speciālisti no dažādām jomām strādā kopā, bet integrētas un vienotas pieejas izmantošana nav obligāta. Starpnozaru darbībai ir nepieciešama

sadarbība visos līmeņos, starp visām vērtēšanā ieinteresētajām pusēm. Lielā mērā to nosaka vietējie lēmumi, kā tas aprakstīts iepriekšējā sadaļā.

Izvērtējot dažādo vērtēšanas speciālistu komandu darbu piecās izpētes vietās, lai kāds arī būtu to sastāvs, vērtēšanā ieinteresētās puses (vecāki, skolotāji un politikas veidotāji) vēlas un atbalsta starpnozaru pieeju. Virzību uz starpnozaru darbību nosaka šādi faktori:

- To var uzskatīt par efektīvu ierobežotu valsts un pašvaldību līdzekļu izmantošanu;
- Ir iespējams labāk administrēt vērtēšanas speciālistu slodzi un tas ļauj jēgpilnāk strādāt ar skolēniem, vecākiem un skolotājiem;
- Tas noved pie elastīgākām atbalsta iespējām un virknes iespējamām atbildēm uz jautājumiem un prasībām.

Starpnozaru līdzdalības darba raksturs iekļaujošā vērtēšanā nozīmē izmaiņas kontroles koordinācijā, lai nodrošinātu atbalstu un vērtēšanas speciālistu ieguldījumu vērtēšanas procesā. Lēmumu pieņemšanā ne tikai piedalās, bet arvien biežāk to vada speciālisti, kuri strādā skolās, ieskaitot vispārizglītojošo klašu skolotājus, vecākus un skolēnus, strādājot kopā ar speciālistiem, kuriem nav tiešas saistības ar skolēna tuvāko izglītības vidi. Šāda veida izmaiņas darba pieejai prasa nopietnu attieksmes maiņu no vērtēšanas speciālistu puses, kā arī izmaiņas viņu praktiskajā darbībā.

Vadība un nākotnes vīzija

Katrā izpētes vietā noteiktā vadība un nākotnes vīzija ir svarīga gan infrastruktūrai, gan kopējai vērtību sistēmai.

Inovācijas veicinošas pamatnostādnes ir jāierosina un jāformulē personām vai personu grupām, kuras ir ieinteresētas iekļaujošās izglītības attīstībā kopumā un īpaši iekļaujošās vērtēšanas attīstībā. Līdzīgi kā personas, kuras ir atbildīgas par vērtēšanas speciālistu komandu darbu, ļoti bieži ir virzošie spēki procesam no daudzozaru un starpnozaru komandu darbu. Šie ietekmīgie cilvēki ne tikai iesaka izmaiņas esošajā praksē, bet arī sniedz ierosmi, kādām vērtībām un principiem būtu jānosaka rīcības virziens un atbalsta sistēmas.

Bez tam, Aģentūras projektā kļuva skaidrs, ka skolu direktoru un resursu centru vadītāju loma kopējo vērtību sistēmu veidošanā iekļaušanai un iekļaujošai vērtēšanai bija būtiska, lai veidotu profesionālu vidi, kas veicina inovācijas un izmaiņas. Ikvienā no izpētes vietām bija skaidrs, ka vadītāji izglītības jomā:

- Savu personīgo skatījumu uz iekļaujošu vērtēšanu attīstīja, līdz tas kļuva par kopēju darbinieku vai komandas skatījumu;
- Aktīvi veicināja skolas vai organizācijas kultūru, kas atbalstīja skolēnu un vecāku līdzdalību;
- Ierosināja izmaiņas praksē, vai aktīvi atbalstīja citus darbiniekus, kuri bija ierosinājuši šādas izmaiņas;
- Izveidoja organizatoriskas sistēmas, kuras ne tikai atbalstīja, bet aktīvi pieprasīja komandas darbu, problēmu risinājumu sadarbībā un kopējas pieejas mācīšanas un mācīšanās procesiem;
- Nodrošināja nepieciešamo elastību fiziskajiem, finanšu un laika resursiem, lai ļautu attīstīties inovācijām, vērtēšanas jauno metožu un pieeju izstrādāšanai un izmēģināšanai;
- Nodrošināja dažādas iespējas skolotāju un pedagoģisko darbinieku tālākizglītībai tieši par vērtēšanas metodēm un paņēmieniem, kā arī par iekļaujošajām pieejām izglītībā kopumā;

- Izveidoja efektīvu komunikācijas struktūru, pamatojoties uz „kopēju valodu” – par vērtēšanu un par mācīšanu un mācīšanos – kuru saprata un lietoja skolēni, vecāki un visi izglītības speciālisti.

Projekta diskusijās iestāžu vadītājiem izkristalizējās jauna prioritāte par to kā „formalizēt” neformālu informāciju un zināšanas par vērtēšanu, lai inovācijas un pārmaiņas varētu dokumentēt, dalīties ar tām pieredzē, pārdomāt izdarīto un tad mācīties no tā. Šāda „neformālā formalizēšana” ir *svaīga*, lai varētu nostiprināt inovatīvu vērtēšanas praksi vienas institūcijas, piemēram, skolas pieņemtajā vērtēšanas praksē, bet tā ir *kritiska*, ja citiem speciālistiem, kas nav tieši saistīti ar skolas vidi, ir jāmacās no šādām inovācijām.

Minētos vadītājus var uzskatīt par „atvērtiem pārmaiņām” ne tikai attiecībā uz vērtēšanu, bet arī kopumā uz visām viņu darba jomām; savas iestādes viņi parādīja kā „kopienas, kuras macās”, pamatojoties uz sadarbības kultūru, pieņemot lēmumus un izstrādājot plānus, kā arī atbalstot nepārtrauktu savu darbinieku profesionālo izaugsmi.

Pozitīva attieksme pret dažādību izglītībā

Kopējo vērtību sistēmas pamatā, kura atbalsta iekļaujošu vērtēšanu, ir uzskats, ka dažādība izglītībā ir labvēlīgs faktors, kuru visām ieinteresētajām pusēm būtu jāatzīst. Pozitīva pieeja ļoti dažādo vajadzību nodrošināšanai izglītībā iespējams ir vissvarīgākais skolas izglītības kultūras elements un šāda pieeja veicina iekļaujošu vērtēšanu. Pozitīva attieksme bija vērojama skolu direktoru darbā attiecībā uz nākotnes plāniem un skolu attīstību, kā arī skolotāju un citu izglītības darbinieku ikdienas darbā.

Darbu, kas nepieļauj nekāda veida segregāciju un veicina „skolas visiem” attīstību, raksturo:

- Uzskats, ka vērtēšanas galvenais mērķis ir atbalstīt mācīšanu un mācīšanos, nevis noteikt izglītības iestādi vai piešķirt resursus;
- Uzskats, ka mācīšanās ir process, neatkarīgi no tā satura vai mācību priekšmeta, un šajā procesā galvenais mērķis ir apgūt prasmes, nevis tikai zināšanas mācību priekšmetā.

Izpētes vietās komandu darbā bija skaidri redzams, ka veiksmīgas pieejas un paņēmieni kurus izmantoja atbalsta nodrošināšanai skolēnu ar speciālām izglītības vajadzībām mācību procesā, var arī noderēt, lai veicinātu citu grupu (piemēram, skolēni no atšķirīgas sociālās vides vai atšķirīgas etniskās izcelšanās) sociālo un izglītības iekļaušanu. Rezultātā, dažādo vajadzību nodrošināšana tiek arvien vairāk uzskatīta kā pieeja izglītības attīstībai visiem skolēniem, nevis tikai kādai specifiskai grupai.

Darbības izvērtējums

Šajā pētījumā iesaistītajās izpētes vietās bija skaidri redzams, ka visi skolotāji un citi speciālisti dažādā mērā iesaistījās savas darbības izvērtējumā – viņi izmantoja iespēju palūkoties uz savu darbu no malas, lai labāk izprastu mācīšanas un mācīšanās procesu un pārdomātu savu darbību. Šīs pārdomas par padarīto var skaidrot, kā sekas darbam izglītības vidē, kas ir pielāgota dažādu vajadzību nodrošināšanai un kuras pamatā ir komandas darbs un problēmu risināšanas pieeja.

Šādu darbības izvērtēšanas praksi var uzskatīt par ļoti būtisku inovāciju ieviešanā. Problēmu risināšanas pieeja būtībā apstiprina darbības izvērtēšanas praksi, kas galu galā izveido uz pierādījumiem balstītu pieeju vērtēšanas praksei. Skolotāji šādā veidā iegūst

vairāk pilnvaru, jo viņi tiek iesaistīti mērķu izvirzīšanas procesā, kā arī pārskata veidošanā, kas palīdz viņiem izvērtēt savu darbu.

Interesanti, ka darbības izvērtēšanas prakse skolotājiem var vairākos veidos tikt salīdzināta ar vērtēšanu mācīšanās veicināšanai skolēniem. Mērķu izvirzīšanas un pašrefleksijas procesi, kā arī atgriezeniskās saiknes nodrošināšana par paveikto, ir būtiski faktori gan skolotāju darbības izvērtēšanā, gan skolēnu vērtēšanā mācīšanās veicināšanai. Tika arī novērots, ka tie skolotāji, kuri veica savas darbības izvērtēšanu, bieži bija tie, kuri visefektīvāk izmantoja vērtēšanu mācīšanās veicināšanai un iekļaujošu vērtēšanu attiecībā uz visiem skolēniem.

Skolu direktori īpaši izcēla, cik svarīga ir „kritisko draugu” loma, jo tie ir cilvēki un organizācijas, kas nav tieši saistītas ar skolu, bet strādā kopā ar skolu vai skolotāju grupu, lai palīdzētu viņiem savas darbības izvērtēšanas procesā. (Būtībā Aģentūras projektā tika izmantota metode, kas balstījās uz ideju, ka projekta ekspertu komandas darbojās kā kritiskie draugi izpētes vietu komandām.) Skolu direktori bieži uzskatīja ārējo ekspertu iesaistīšanu sadarbībā ar skolas darbiniekiem, lai nodrošinātu atbalstu skolotāju darba pašvērtēšanā, kā sākumpunktu izmaiņām mācību procesā un attieksmē pret iekļaušanu.

Noslēguma komentāri

Pētījuma rezultātā ir noskaidrots, ka, lai īstenotu iekļaujošu vērtēšanu, nav skaidri noteiktu risinājumu, kas „strādātu” visās skolas vai klases situācijās. Katra Aģentūras projektā iesaistītā izpētes vieta ir izveidojusi savas pieejas vērtēšanas procesam un galveno uzmanību pievērš dažādiem aspektiem, kas pēc viņu domām šobrīd ir būtiski iekļaujošas prakses veidošanā. Izmaiņas ir atkarīgas no vietējās situācijas, bet galvenokārt no skolas kultūras (vai kopējās vērtību sistēmas) un izglītības pamatnostādņiem (vai infrastruktūras), kas nosaka pētījuma vietu komandu darbu.

Tomēr, neskatoties uz vietējām atšķirībām piecās izpētes vietās, kuras tika pētītas projekta laikā, var uzskatīt, ka iekļaujoša vērtēšana ir process, kurā iesaistītas inovācijas un domāšanas un darbības elastīgums gan no politikas veidotāju, gan praktiķu puses. Izmaiņas domāšanā un darbībā ir būtiskas, lai attīstītu iekļaujošu vērtēšanu.

Divi infrastruktūras un kopēju vērtību sistēmas aspekti ir savstarpēji saistīti un tie ir savstarpēji atkarīgi viens no otra. Vērtēšanas infrastruktūra ir galvenokārt ārpus skolas vides: iekļaušanas un vērtēšanas politika, finansēšanas struktūra, atbalsta sistēma un speciālistu personāls parasti ir noteikts valsts vai reģionālā līmenī un individuālas skolas strādā šo struktūru ietvaros.

Tomēr, skolas kopējo vērtību sistēma lielā mērā nosaka, kādā veidā šīs struktūras tiek īstenotas skolas praksē. Infrastruktūra var noteikt kritērijus skolas darbībai, bet skolas kopējo vērtību sistēma ir tā, kas nosaka skaidrojumus šiem kritērijiem.

Galvenais secinājums, kas radās pēc projektā iesaistīto piecu izpētes vietu darba analīzes, ir tas, ka, lai arī atbalstošas vērtēšanas infrastruktūras ir ļoti būtiskas, skolu kopējo vērtību sistēma ir svarīgākais faktors, lai veiksmīgi īstenotu piedāvātās „iespējas” esošajās sistēmās un atbalsta struktūrās.

Izstrādāt nepieciešamās kopējo vērtību sistēmas iekļaujošas vērtēšanas īstenošanai ir izaicinājums visiem politikas veidotājiem un praktiķiem. Tomēr Eiropā ir piemēri, no

kuriem var mācīties, un cerams, ka iekļaujošas vērtēšanas galveno pazīmju noteikšana veicinās debates un diskusijas par šo jautājumu gan valsts, gan starptautiskā līmenī.